

• NAŠI ŽAPISKI •



SOCIALNA REVĪJA



Izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za vse leto K 2'80, za pol ali četrt leta razmerno.

Posamični zvezki 24 h.

Rokopise in naročnino sprejema uredništvo in upravnništvo »Naši zapiski« v Ljubljani.

Leto I.

Ljubljana, meseca decembra 1902.

Štev. 6.

Anton Dermota:

O združništvu.

(Dalje.)

Omenil sem že, kako je nastalo prvo konsumno društvo na Angleškem, in dejal sem, da je to organizacijo tlačenih slojev proizročila brezobzirna konkurenca, ki je baš v prvi polovici devetnajstega stoletja na podlagi naukov znanega ekonomista Adama Smitha in njegovih naslednikov zavladala splošno na Angleškem. Bila je sicer svoboda — a le za tiste, ki so bili dosti močni, da so si priborili svobodo. Bila je svobodna konkurenca, in individualizem — seveda gospodarski — se je spačil v goli egoizem. Bil je boj dveh strank, v katerem je morala ena biti uničena brez milosti. Načelo svobodne konkurence je učinkovalo na tedanji družabni red, da se je isti ves izpremenil po principu, da mogočni postajajo še mogočnejši. Kakor da so popokale vse vezi v ti gospodarski anarhiji...

Pa kakor se začno mravlje v mravljišču, katero si razbrskal, kmalu zopet znova zbirati, tako opažamo tudi pri neredno skupičenih človeških masah povsekod težnjo, da bi se zbrale v kakšnih novih organizmih. Nastajajo umetne izobrazbe občnosti ali družbe, katerih skupna mati so skupni interesi raznih skupin oseb. Nekateri pušijo, drugi prepevajo, ti telovadijo, oni kolesarijo skupaj. Ondi nastanejo umetnostna ali dobrodelna ali drugačna društva z gotovimi cilji. Drugod se končno shajajo vsi tisti, ki vlečejo za isto vrv vsakdanjih dolžnosti, katere prešinja skupno opravilo z mnogobrojnimi skupnimi interesi: tako nastaja važna skupina strokovnih društev. (Werner Sombart, „Dennoch!“ Aus Theorie und

Geschichte der gewerkschaftlichen Arbeiterbewegung. Jena, Gust. Fischer. 1900.) Tako je nastala tudi kooperacija, vzajemno podpiranje drug drugega kot sredstvo zoper tekmovalni boj, kateri je ugonobil toliko človeških ekzistene, kakor nam prav jasno in zgovorno slika socialistična kritika in statistika. (Naglašam tu v z a j e m n o podporo, ker imamo tudi način združevanja, kateri gotovo ne pripomore mnogo k odstranitvi individualizma: a k c i j s k e d r u Ź b e. To združenje ekzistira le zaradi kapitala, ne pa zaradi ljudi, in dasi se mu pripisuje zasluga, da je zdemokratiziralo in razdelilo premakljivo imetje v obliki neštevilnih akcij in obligacij, se bojimo, da ne bi znatno škodovalo individualnemu lastništvu, ker je uvaja v nekako fiktivno in anonimno obliko. To je zlasti most do kolektivističnega razlaščenja.) (Charles Gide, „Z a s a d y n á r. h o s p o d á ř t v í“. Preložil dr. J. E. Salaba. Praga. Str. 320.—324., 415.)

Konsumna društva so med vsemi združnimi oblikami dosegla največjo popularnost; kajti ta društva je najložje ustanavljati in njih korist je vobče priznana od udeležencev pa tudi od vseh trezno mislečih ljudi. Pisal sem o njih že v „Novo Dobo“.* Večinoma vzdržujem še vse svoje tedanje nazore o tem predmetu: le nekoliko jih izpopolnim.

Konsumno društvo nakupuje svojim udom na debelo in jim prodaja na drobno: tako omogočuje iste prednosti posameznikom, ki jih imajo bogati kapitalisti od tega, da morejo kupovati direktno od producenta, da se jim ni treba posluževati posredovalnih trgovcev. Sploh konsumna društva ne zahtevajo od svojih članov nobenih začasnih žrtev v prid bodočnosti.

Razločujemo dvoje vrst: prava in uradniška konsumna društva. O poslednjih ne govorim, ker se omejujejo samo na en stan in se ravna po drugih kupčijskih principih nego ona. Uradniška konsumna društva nimajo čisto združnega značaja, pogosto niti pravne oblike zadruga. — Najvišje načelo konsumnih društev je: velik promet, majhen dobiček, prodaja za kar mogoče nizke cene.

Znano je iz pravil posameznih društev, kako si pridobivajo kapital za obrat v deželi, kako delajo z dividendo, dobičkom i. t. d. O tem torej ni, da bi govoril.

Naglašati pa je treba veliki gospodarski in vzgojevalni pomen konsumnih društev. Jasno je vsakemu, kaj pomenja za gospodarstvo posameznika, če si je tako uredi, da more

* O konsumnih društvih. — „Nova Doba“. I., 301—305.

plačevati vse izdatke sproti; tak posameznik varčuje in štedi in gospodari in koncem leta dobi pregled, koliko pravzaprav konsumira tekom take periode in si konsumpejjo lažje in bolje uredi. — Potem je gospodarski pomen ta, da konsument dobiva dobro blago poceni, da si torej lahko zviša svoj standard of life. In ravno tu je oni moment, ki provzroča, da so konsumna društva podlaga združni organizaciji nižjih, revnejših slojev: ker ni treba visokih deležev in se isti lahko vplačujejo v majhnih doneskkih, se omogoči širšim krogom združna, gospodarska organizacija. Vrh tega se oprosti mnogo ljudstva svojih izsesalcev, pijavk, ki so mu dajali na kredit najslabše, a jako drago blago in ga tako prisilile, da se ni mogel ganiti od njih. (Pri nas na Slovenskem je lahko doživel marsikak tak zanimljiv slučaj, kdor je zasledoval boj zoper zadrugo.) — Koristno je tudi to, da se člani, ki vodijo društvo, navadijo trgovske ali prodajalniške prakse, česar bi drugače ne mogli doseči.* Člani imajo na razpolago vse knjige društva ter jih lahko pregledajo, česar jim ne bi dovolil posamezen trgovec.

Seveda pa velja tudi za konsumna društva kakor sploh za pridobninske in gospodarske zadrugo, da se krijejo z dobro združno zastavo tudi mnogi manj vredni elementi. N. pr. konsumna društva, kjer se toči žganje; a takih je prav malo. Na Nemškem ustanavljajo žganjarska društva krčmarji, ki niso mogli drugače dobiti koncesijo za žganjarsko obrt.

* Opozarjam, da imajo tak namen n. pr. „kółka rolnicze“ (kmečki krožki) v Galiciji. Ustanavljati so jih začeli jeseni 1882. l. Koncem 1898. l. je bilo 1350 „krožkov“, ki so imeli nad 58.000 članov; samo 1897. l. se je v 36. okrajih osnovalo 71 novih krožkov z 2257 članov. — Vsako novo „kółko“ prejme od glavne uprave (Zarząd Główni) v Lvovu nekaj knjig in ljudskih časopisov, poljskih ali rusinskih, ki so začetek knjižnice. Do 1897. l. se je na ta način razposlalo 41.357 knjižic. Društva imajo organ „Przewodnik“, ki ni političen, temveč samo gospodarski. Osrednje društvo Zarząd Główni plačuje priglednike, ki nadzorujejo posamezna „kółka“. — Poglavitni namen teh krožkov je, da bi izruvali židom trgovino iz rok; doslej imajo že nad 1000 malih prodajalnic in v njih investirani kapital, večinoma kmečki, znaša nad 2 milijona kron. Poleg tega snujejo mlekarne v zvezi z društvi. V Novem Sączu, Rzeszovu, Sokalu, Tłumaczu, Czortkoku in Tarnovu imajo glavna skladišča blaga, v Krakovu in Lvovu pa sta osrednji trgovski društvi kmečkih krožkov (Związki handlowe kółek rolniczych), ki osredotočujeta vse trgovsko delovanje.

„Kółka“ energično podpirajo snovanje Raiffeisenovk, in deželni zbor pospešuje njih delovanje z denarnimi svotami.

Prim. Dr. Zofja Daszyńska: „Rolnické kroužky“ v Haliči. („Slov. Přehled“, II., 13 sl.)

Vendar pa ni manjkalo nikdar očitanja niti oni večini konsumnih društev, ki stoje na solidni podlagi. Često se hoče, če eno društvo likvidira, diskreditirati cela organizacija, cela združniška ideja: to počenjanje imenujem hudobno ali pa neumno. Na Slovenskem obojega ne pogrešamo. — Potem čujemo, da so se konsumna društva že davno izneverila svojemu principu, da bi pomagala posebno revnim stanovom. A če vzamemo v roko statistiko, vidimo, da pride nad 60% vseh članov na rokodelce in tvorniške delavce. — Drugod se jim pa baš zaraditega očita, da so orožje socialne demokracije. Tudi ta trditev je prenapeta. — Lassalle je zametal konsumna društva, češ, da znižujejo nivo delavskega stanu. Tudi socialna demokratična stranka je nekaj časa očitno kazala antipatijo napram njim. Dandanes, ko ne priznavamo več železnega zakona mezde niti zakona o mezdnem fondu, misli tudi deloma socialna demokracija drugače. Videli smo to tudi na Slovenskem v bojih zoper konsumna društva, kako se je izrazil „Rdeči Prapor“ nasproti bedarijam „Slovenskega Naroda“. Pa tudi načelnik socialnih demokratov je v državnem zboru nemškem dne 26. novembra 1896. energično branil konsumna društva in izrečno izjavil, da med socialnimi demokrati ni principijelnega nasprotnika konsumnih društev, a da so le različnih misli v stranki o primeroma malih koristih teh društev, če se izplača, da bi se toliko žrtvovali zanja. Zanimiva je tudi resolucija brnskega shoda avstrijske socialne demokracije o konsumnih društvih, — zlasti če se upošteva, kako je svoje dni K. Kautský pisal in govoril o njih. (Prim. brošurico: „Die Konsumvereine und die Arbeiterbewegung“.) Često se sliši, da konsumna društva ne pomagajo zatiranim slojem nič, ali pa minimalno, da se jih torej ne izplača snovati. Tu bi samo vprašal, koliko pa pomaga takozvana posredovalna trgovina nižjim slojem? Ali se sploh dá primerjati dobiček, ki ga ima konsument od taiste, z dobičkom, ki ga daje konsumno društvo? Odgovoriti bo znal vsak prav, kdor je kdaj videl dobro poslujoče konsumno društvo. Poleg tega pa ni namen konsumnega društva, da bi pomagalo vsemu človeštvu ali tudi le enemu celemu stanu. Kje pa imamo kakšen tak „Universalheilmittel“? Glavna zasluga konsumnih društev je, da kolikor toliko omejujejo, deloma tudi odstranjujejo takozvano posredovalno trgovino („Zwischenhandel“). Niso naperjena zoper trgovski stan kot tak niti zoper trgovino kot tako. Kdor to dvojje trdi, kaže, da govori le to, kar so mu našepetali egoistični nasprotniki združniške ideje.

Menda ne bode tu odveč, če podam nekaj podatkov o takozvani posredovalni trgovini ali kramarstvu; kajti vobče so pri nas razširjeni pojmi o trgovini popolnoma napačni. Trговец naj bi bil potemtakem vsak, ki ima kakšno luknjo, kjer prodaja ali ki kupčuje s kakšno stvarjo. In faktično se vsak branjevec že dandanes štuli med trgovski stan. Dejansko pa je funkcija trgovine — tako tudi trgovca — v današnjem modernem gospodarstvu ta-le: Trgovina posreduje izmenitev med producentom in konsumentom: za svoje opravilo dobiva nagrado v dobičku pri ceni blaga. Trговец prevzema za producenta opravke, ki bi jih ta imel, če bi sam iskal konsumenta, in riziko, ali ga bo našel ali ne. Konsumentu pa pomaga, da si laže preskrbi svoje potrebščine. Z drugimi besedami — po nazorih modernih ekonomov: Roscher, Lexis, Mataja i. dr. — trgovina je tisto gospodarsko delovanje, katero posreduje med producentom in konsumentom, katero hoče imeti in ima dobiček od tega, da obrtno izvršuje nakup in prodajo.

Često se vprašuje, ali je trgovina produktivna ali ne? Produktivna je tedaj, če krajevno in časovno izravnava obilico in nedostatek dóber ter tako pomnožuje njih uporabljivost: če oskrbuje izmenitev dóber ceneje in popolneje, če torej omogočuje boljše zadovoljevanje potreb, nego bi bilo možno brez nje. V današnji organizaciji družbinega gospodarstva je zavoljo razdelitve dela trgovina kot posredujoči član neizogibno potreben faktor. Trgovina išče novih trgov za industrijsko produkcijo, išče novih produktov, ki bi ustrezali našim zahtevam, organizira dobavo živil in surovin. Trgovina je predpogoj, da se je človeštvo tako ogromno pomnožilo v zadnjem stoletju, da se je toliko ljudi obrnilo v mesta. (Zug nach der Stadt.)

(Dalje prihodnjič.)

Abditus:

Proti zasebni lastnini.

Zgodovina človeške družbe kaže nam, da so se prvotno zemlja in njeni produkti uporabljali skupno. Spočetka je bila ta skupnost potrebna zaradi priprostega človeškega življenja. Za svojo last je človek štel le one predmete, katere je sam záse rabil, n. pr. orožje. Osebna raba je bila začetek in konec zasebne lastnine. To

nam priča tudi Sveto pismo, ki pravi: „In Bog je rekel: Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti in naj gospoduje ribam v morju in pticam pod nebom in zverinam in vsi zemlji in vsi lazni, ki se giblje po zemlji.“ Sveto pismo ne pravi nikjer, da Bog ni mislil s tem „človekom“ na vse ljudi.

Vsi naj gospodujejo, kajti vsi so ustvarjeni po njegovi podobi. Vsled tega bi se morala tudi katoliška cerkev bojevati proti izkoriščanju zasebne zemljiške lasti.

Zgodovinsko je dokazano, da je zemljiška zasebna last ali last zemljiških sadov razmeroma še mlada. Še v srednjem veku je bila zasebna lastnina obložena z vsakovrstnimi dolžnostmi in omejenostmi. Tekom stoletij se je pa zasebna last spopolnjevala na troške kolektivne ali skupne zemljiške posesti. To spopolnjevanje se je vršilo pótém prilastitve zemlje ali njenih plodov, bodisi pravno, nasilno, zvijačno ali kakorsižebodi.

Razvoj družbe je napredoval. Človeško življenje je postajalo drugačno in doseglo tako visoko stopnjo, da v mnogih ozirih ni bila skupna posest zemlje in njenih plodov več življenjski pogoj v s e m ljudem.

Zasebna lastnina ni torej kot izključno dejstvo nikdar obstala.

Če mizar sam izdeluje pohištvo, črevljar črevlje i. t. d., ima lastninsko pravico do svojih izdelkov. Ta zasebna last je utemeljena v koristnem proizvajanju.

Ko se razvija industrija in spreminja v mašinsko industrijo, gine zasebna last kot pospeševalka koristnega proizvajanja. V trenutku, ko se je način proizvajanja spremenil ter stopil na širšo podlago, ni bil zasebni lastnik več sam izdelovalec, temveč njegov delavec. Tukaj je zasebna last prekoračila svoje meje ter postala orodje za dobiček. Ko se je izpremenil ročni tkalski stol v mehanični tkalski stol, ni več tkal lastnik sam, — temveč njegov m e z d n i d e l a v e c. Napredek tehnike, pare in elektrike je bil pravi provzročitelj sedanjega kapitalistiškega gospodarstva, ki je provzročil in pospešil lakomnost po bogastvu, po zasebni lasti. Danes obstoji zasebna last le še pravno ali imenom in je prvotni vzrok zasebne lasti, osebna raba, povsem izginil.

Toda ta razvoj se nadaljuje. Kakor je bila skupnost potrebna spočetka človeški družbi zaradi priprostega človeškega življenja, tako postaja ta skupnost zemlje in proizvajalnih sredstev zopet potrebna zaradi popolnejšega proizvajalnega načina. — Če je kak stavek v Marksovem „Kapitalu“ resničen, potem je sledeči:

„Osredotočenje proizvodjalnih sredstev in podružabljenje dela dosežeta vrhunec, kjer postaneta neznosna v svoji kapitalistiški odeji. Ona bo razbita. Ura kapitalistiške zasebne lasti bije. Razlastilec bodo razlašeni.“

S tem namreč, da je zasebna last postala izkoriščevalka tujega dela, je družbi nekaj vzela. Gre torej za to, da se vzeto zopet dobi nazaj, da se vzame tem, ki so vzeli.

* * *

V svojem evangeliju* je dr. Krek pripoznal, da zasebna last v kapitalistiški obliki zlorablja v osebno dobičkarstvo delo neposedujočih proizvodjalcev. Pravi pa, da je zasebna last po natornem pravu opravičena, ter omenja papeža Leona XIII., ki trdi v okrožnici o delavskem vprašanju: „Natora je dala človeku pravico, da sme imeti zasebne stvari za svoje.“

Ravno ta papež in ž njim dr. Krek pa pravi dalje:

„Človeku daje namreč samo zemljišče s svojo proizvodjalno silo varno zagotovilo, da se bo mogel ohraniti. Vedno ima svoje potrebe; te se samo po obliki menjajo; če jih zadovoljiš danes, pridejo jutri druge zahteve. Zato mora natora odkazati človeku trajen, neusahljiv vir, da si more zadovoljiti svoje potrebe; tak vir pa je samo zemljišče z darovi, ki jih neprenehoma daje.“

S tem je papež in ž njim dr. Krek povedal, da ne pozna proizvodjalnega razvoja. — Čim bolj napreduje človeška naobrazba, tembolj se človek odtuja naravi. To je morda napačno, ampak tako je! Z višjo naobrazbo pa nastanejo nove potrebe, stare pa prenehajo. Teh potreb zadovoljiti, pa že ni mogoče* več s samim proizvodjanjem pótém zemljišča. Nove potrebe ustvarjajo nov način pridobivanja sredstev za utešenje ali obratno. S tem pa gine gola vezanost na zemljo bolj in bolj.

To je eno.

Dr. Krek, odnosno papež Leon XIII., pravi, da mora imeti človek zemljišče, ki mu zagotavlja obstanek. Potemtakem bi se morala zemlja razdeliti med vse ljudi, ker so vendar vsi ustvarjeni po božji podobi. S tem bi se omejila zasebna last na lastno rabo, na svoj prvotni prostor. To je zelo duhovito.

O tem ni več dvoma! In vendar poseduje katoliška cerkev sama, katere načelnik je papež, velikansko premoženje in velika

* „Socijalizem“, spisal dr. Jan. Ev. Krek.

veleposestva, tudi med Slovenci. S tem, da je katoliška cerkev lastnica veleposestev, je tudi gotovo razlastila druge ljudi, ki so danes njeni mezdni delavci. Ona v praksi izvršuje torej kapitalistiško zasebno last ravnotako, kakor drugi kapitalisti.

To je drugo.

Gospod dr. Krek pravi, ko utemeljuje upravičenost zasebne lasti, da je svoboda nujna za napredek. S tem je prišel na liberalna tla. Liberalizem zahteva svobodo radi zasebne lasti. Ta svoboda pa koristi, kar je vendar jasno, le posamnikom. Ni mogoče, da bi bili vsi ljudje posestniki s pravicami zasebne lasti. Za to obliko je človeška družba danes že preveč razvita. Le tedaj morejo biti vsi lastniki gotovih stvari, če nastopi kolektivna premoženjska oblika.

Lepo so rekli francoski socialisti v svojem programu, ki so ga sklenili leta 1880. v Havru: Kolektivna oblika, katere materialne in intelektualne elemente ustvarja razvoj kapitalistiške družbe — je naš cilj.

Dr. Krek priznava, da se zasebna last po volji lahko izkorišča v škodo svojega bližnjega. Zato stavi meje. Zato trdi, da je človek od Boga odvisen in da se mora že z ozirom na njega zasebni lastnik vzdržati nadaljne lakomnosti. „Krščanstvo ni nikoli nasprotovalo zasebni lasti, marveč je pobijalo le krivično in sebično pohlepnost,“ pravi dalje dr. Krek.

In vendar je prvotno krščanstvo učilo komunizem. Samostani nam še danes pričajo o komunističkih načelih prvotnega krščanstva. Le ker krščanstvo ni zamoglo izvesti komunizma, je ustanavljalo samostane, ne zaradi samozatajevanja ali svojega supranaturalistiškega naziranja, temveč zaradi gospodarskih razmer iste dobe.

Krščanstvo je postalo branitelj zasebne lasti, ker je bil to življenjski pogoj rimske cerkve, ki je nasledila umrlo rimsko cesarstvo.

Dr. Krek gleda na to, da ustvari enoten nauk o zasebni lasti: to je, nekaj stalnega hoče ustvariti. Lastninska oblika pa se vendar vedno razvija, izpreminja. V fevdalizmu in v kapitalizmu imamo zasebno last. Zato pravijo n. pr. meščanski ekonomisti, da so bile institucije fevdalizma umetne, nasprotno pa trdijo fevdalni, pravzaprav krščanski socialni ekonomisti, da je uredba kapitalizma umetna in nenaravna. To kakor ono je napačno. Dr. Krek zavzame tu isto pot. Teologi so vedno enaki: njihova vera je prava, druge so človeške izmišljotine.

Tudi fevdalizem je imel svoj proletariat, neprostovoljno suženjstvo, ki je imelo v sebi jedro meščanske družbe. Tudi fevdalna produkcija je imela dva antogonistična življa, ki se zaznamujeta kot d o b r a in s l a b a stran fevdalizma, ne glede na to, da je vedno ono s l a b a stran, ki zmaguje nad dobro. Slaba stran je, ki ustvarja gibanje, ki ustvarja zgodovino s tem, da boj dovršuje, pravi Marks v svoji polemiki proti Proudhonu.

Tudi današnja zasebna last je nujen proizvod razvoja. Ko je meščanska oblika izpodrinila fevdalstvo, ni nihče vprašal, ali je bila zadnja pravična ali ne.

Novi posestniki so vihтели gospodarski meč z vso močjo. Novi način proizvodjanja je ustvarjal novo obliko zasebni lastnini, ki izkorišča svojega bližnjega in s tem provzročča razredni boj. Tu ni nobeno posredovanje potrebno. Ko izraste slaba stran današnje kapitalistiške družbe, ko dozori, pade meščanska družba. Produktivna moč človeka se še poveča in s tem bo zmagala tudi kolektivna premoženjska oblika. Kolikor se razvija meščanstvo, toliko se razvija tudi moderni proletariat. Kajti s tvorjenjem bogastva se večja tudi beda (Marks). Slaba stran družbe družji in zmaguje z nova, te zmage so posamične, kolikor pa je večji napredek, toliko siloviteji, brezobzirnejši je tudi boj teh dveh razredov.

Novi proizvodjalni način bo zmagal polagoma, ne povsod nakrat. Odgovarjajoč temu proizvodjalnemu načinu, bo tudi lastninska oblika, ki ne more biti drugačna, kakor kolektivna.

* * *

Katoliška cerkev, kot politična moč, se skuša prilagoditi razmeram vsake dobe. Nima moči, da bi pomagala napredku, pa tudi ne moči, zadrževati istega.

Lovi se kot nadstrankarska nad svetovnimi boji družbe. Hoče biti voditeljica obema strankama in vendar pada njena organizacija. V zadevi zasebne lastnine govori razlastiteljem in razlaščenecem: obema hoče nekaj dati, dasi se vedno drži vsakokratnega ekonomičnega načela družbe. Med tem jo mečejo valovi sem in tja, kakor dr. Kreka, ki je sedaj pripadnik zasebne lasti, sedaj jo zopet omejuje, sedaj je v meščanski družbi, sedaj zopet med proletariatom kot — sestavljena neodločnost.


 • PREGLED •
 

Javno življenje. Socialistično gibanje. Vlada je svoj prvi predlog, po katerem je hotela zvišati redno vojsko 103.100 mož (Avstrija 59.024, Ogrska 44.076) za 10.000 mož našo deželno brambo in za 12.000 mož ogrsko, umaknila in stavila novo predlogo. V tej predlogi zahteva 22.000 mož več stalne vojske in 7500 mož obojne deželne brambe. Kakor je prva predloga naletela na odpor, ravno tako tudi ta vznemirja prebivalstvo: kajti enaka je skoraj popolnoma prvi predlogi. Pri glasovanju o njej bodo stranke v državnem zboru morale pokazati svojo barvo, ako jih vlada ne reši te naloge s § 14. — Istotako predlaga vlada zvišanje cesarske civilne liste za 4 milij. kron (sedaj 18.600.000 K). — Zadnje deželnozborske volitve na Nižjeavstrijskem so pokazale, da imajo krščanski socialci na deželi močno oporo. Opozicija je spravila v deželni zbor 28 poslancev (eden socialni demokrat). V splošnem so pa dobili socialni demokrati mnogo več glasov kakor pri zadnjih volitvah. — Bolj značilen je pa volilni boj za nas na Štajerskem in Koroškem. Na Štajerskem imajo Slovenci zopet deset poslancev, ki so vsi konservativni. Po mestnih skupinah so Slovenci dobili razmerno pa tudi faktično manj glasov kakor pri prejšnjih volitvah, kar je najbrže posledica preveč klerikalne politike njihove. Na Koroškem smo tudi opazili, da so volilec volili v različnih kurijah vselej naprednejše kandidate. — V Dalmaciji se je osnovala početkom novembra deželna socialna demokratična stranka, ki ima svoj sedež v Zadru. Ustanovni zbor se je vršil v Spljetu. — Kranjska politika se obrača na prejšnjo pot. Vlada gladi lice klerikalcem s svojimi priznanji in tudi knezoškof Jeglič je bil v avdijenceh, kar nam jamči, da se klerikalna politika zasukava na pot „miru in harmonije“ in kmalu postane „objekt“ obstrukcije — postranska stvar. Francoska vlada je v marseillskem štrajku igrala čudno politiko. Ni ostala nevtralna, ne pri stavki pomorščakov in ne pri splošni stavki; ampak hotela je namestiti stavkajoče delavce z vojaki. Stavka je izjalovila.

Ko je na zadnjem strankarskem zboru nemške socialne demokracije v Monakovem dejal posl. Singer, da se mora agitacija pri prihodnjih volitvah v nemški državni zbor toliko pospešiti, da se v Nemčiji brez socialne demokracije ne bo moglo več delati nobenih zakonov — je bila vsa konservativna Nemčija razburjena. Na dnevnem redu nemškega državnega zbora je takrat stal nov carinski tarif, ki ima koristiti nemškim agrarcem. Nemški državni zbor je bil vzgled meščanskega parlamentarizma, a takoj, ko se je pokazal veliki odpor od strani socialne demokracije, se je predlagalo, da se carinska predloga sprejme brez podrobne razprave. — Ta predlog je tudi prodr. S tem je padel parlamentarizem tudi v Nemčiji na nivó izrabljanja po posedujočem razredu. Tu pa je prišel na površje slučaj, ki je poostрил boj med svobodomiselnimi in nazadnjaškimi elementi. — Milijonarja in „topniškega kralja“ Kruppa je „Vorwärts“, glasilo socialističke stranke na Nemškem obdolžil nenravnih dejanj, a še preden se je stvar mogla pojasniti pred sodiščem, je Krupp umrl. Po pogrebu je nemški cesar ostro govoril proti socialnim demokratom in vse poštene Nemce pozval na najodločnejši boj proti njim, ki so sramota za vso državo, katerim ni ničesar sveto in ki so njegovega „prijatelja“ iz varnega kraja zavratno „umorili“. — Ta govor je še meščanske liste ogorčil. Značilno je, da je vdova tožbo proti listu „Vorwärts“ umaknila in tako preprečila, da bi pri sodišču dokazal svojo trditev. Proti cesarju in večini v

parlamentu, ki je s svojimi sklepi uničila nemški parlamentarizem, se je oglasil najslavnejši sedanji zgodovinar, starček Mommsen. V daljšem članku je nagovoril občinstvo in pozval vse svobodomislece, da se združijo s socialnimi demokrati delavci, sedaj edino stranko na Nemškem in v parlamentu, ki zastopa prave interese ljudstva in se bojuje za parlamentarizem. Trdi tudi, da ni stranke, ki bi se lahko imenovala urejujočo stranko, ampak vsaka je prekucijska, ker hoče državo urediti po svojih nazorih. Precej časa je še do volitev, a agitacija je že velikanska. Na eni strani militarizem ter kapitalistiško meščanstvo, na drugi svobodomisleci s socialisti na čelu. Sedaj je pokopan parlamentarizem in gre zato, da se proti volji reakcije zopet uresniči.

IV. redni strankarski zbor jugoslovanske socialne demokracije se je vršil dne 7. in 8. decembra t. l. v Celju. To je bil najznamenitejši kongres, kar jih je priredila jugoslovanska socialna demokracija. Kongresov pomen leži največ v teoretičnem razlaganju. Z nepričakovano silo sta namreč na kongresu trčila drug ob drugega čisti in revolucionarni marksizem ter revizionirani socializem, oprt na novo metodo. Kongres se je razdelil na dva tabora, a priznal se ni nobeni nazor, ker sta bili obe struji skoraj enako močni. Huda in celo brezobzirna bitka se je bila pri razpravi o časopisju. Tudi tu se je pojavilo zgoraj omenjeno nasprotje. Vendar pa je v principu zmagala nova struja v stranki. A to le v principu. Stari sklep, da se poleg obstoječega lista ne smejo izdajati drugi politični listi, se je omilil le tako, da se izdaja v Ljubljani lahko list, ako se mu osigura materialna podlaga. Pri razpravi o agrarnem vprašanju je zbor zavrgel resolucijo, ki jo je predlagal poročevalec, da se priporoča zadružništvo; pač pa je zbor izrekel željo, da izdaja stranka za poljedelski proletarijat agitatorične spise. O občinskih volitvah se je predlagani občinski program odkazal posebni komisiji, ki ima poročati na prihodnjem kongresu o njem, oziraje se tudi na agrarno vprašanje in posebno pa na taktiko v obeh vprašanjih. Med ljubljanskim političnim odborom in tržaškim izvrševalnim odborom je prišlo do sporazumljenja. V novo zastopstvo so bili izvoljeni pristaši obeh struj. Vzprejeli sta se tudi resoluciji o istrskem slovenskem ljudskošolstvu in proti hrvaškemu banu ter še nekaj drugih. Več o priliki v posebnem članku.

Peti strankarski zbor češkoslovanske socialne demokracijske stranke (dne 1., 2. in 3. novembra). Na tem zboru so bile jako poučne in zanimive razprave. Razkrile so se različne težnje delavstva industrialnih mest in kmetijstva o izobraževalnih društvih in njihovem razmerju k strokovni organizaciji in stranki. Ko so zastopniki industrialnega delavstva pobijali mnenje, da so izobraževalna društva za delavstvo potrebna, so jih kmetijski zastopniki živahno zagovarjali. Sklenilo se je vendar ne več snovati izobraževalnih društev. O nalogah socialne demokracije v občini je poročal sodrug dr. Meissner. Omenil je, da imajo češki socialni demokratje v 178 občinskih zastopih 526 sodrugov, v devetih občinah imajo večino, v sedmih župane socialne demokrate, ali nikjer ne delujejo socialistično. Poročevalec je predlagal resolucijo, v kateri pravi med drugim: „Zbor nalaga lokalnim organizacijam, da naj se občinskih volitev le takrat udeležujejo, kadar imajo na razpolago zares zanesljive, neodvisne in tudi zmožne kandidate.“ — Glede dogovorov z drugimi strankami se je pritrnilo resoluciji:

„V. zbor češke socialne demokracije je načeloma proti volitvenim dogovorom z meščanskimi strankami. Le tam, kjer se ima zavrniti napad največjih nazadnjakov, ali pa kjer se pri ožjih volitvah zabrani izvolitev izrečnega nazadnjaka,

naj se ravna po tehle načelih: Osebe in stranke, katere se hočejo z našimi sodrugji pogajati o volitvah, morajo biti politično in osebno poštene.“

Pri volitvenem sporazumu pri občinskih zastopih se mora stranka, s katero se stopa v sporazum, izreči vsaj za te-le zahteve: 1.) Razširitev volilne pravice v občinski zastop; 2.) popolno svobodo selitve in bivanja v občini; dveletno bivanje zagotovi v občini domovinsko pravico; 3.) za popolno svobodno, moderno in brezplačno šolo, oproščeno vpliva klerikalizma; 4.) da občina nima ničesar prispevati v cerkvene namene. — Pri sporazumu k volitvam v deželni zbor je zahtevati, da bo kandidat deloval: za splošno, enako in neposredno volilno pravico v deželni zbor, za svobodno šolo in za upravljanje deželnih zavodov po socialno-političnih načelih. — Pri volitvah v državni zbor bodi zahtevano, da bo kandidat, ki hoče, da ga podpirajo naši sodrugji, deloval za uvedbo splošne, enake in neposredne volilne pravice, za ločitev cerkve iz državne uprave, za popolno narodnostno ravnopravnost, proti sleharni omejitvi svobodne izjave mišljenja, za obrambeno zakonodajstvo delavsko in proti današnji militaristični sestavi.“ Stranka ima v 38 volilnih okrajih 338 lokalnih organizacij, v 559 krajih ima svoje zaupnike. Delavskih društev, ki delujejo v zmislu socialno-demokratskem, je 971 z 48.777 člani, in sicer 68 političnih, 417 strokovnih, 397 izobraževalnih, 60 podpornih, 29 telovadskih in drugih. Shodov in predavanj je bilo v minulem obdobju (tekem dveh let) 12.734. — Stranka ima 14 političnih časopisov (med njimi dva dnevnik), ki se razpošiljajo v 8.313.000 izvodih. Strokovnih časopisov imajo pa 21. Poleg tega ima stranka še znanstvene revue „Akademie“, leposloven mesečnik „Rudé květy“, protiklerikalni tednik „Červanky“ in humoristični mesečnik „Rašple“.

Drugi državni shod strojevodij in železničarjev na Dunaju. Strojvodje skoraj vseh večjih postaj so bili na tem shodu zastopani. Shod je okreplil najprej nekaj izpremenjene sklepe prvega shoda, potem pa razpravljal in sklenil o začetni plači, da se naj kilometerska plača in premije nadomeste z gotovo plačo (Pausehale), uvede osemurni delavnik, kar je za promet prevažno in nadalje so se zastopniki železničarjev izrekli za uvedbo železniškega nadzorstva, o umirovljenju in podržavljenju železnice. Zelo važen sklep za razvoj železničarske organizacije je, da se strojevodje pridružijo obstoječemu železničarskemu društvu. — Na shodu avstrijskih železničarjev, katerega so se udeležili letos tudi strojevodje, je bilo zastopano železniško ministrstvo. O organizaciji se je razpravljalo jako mnogo. Resolucija, ki se je sprejela, naglašala, da so posebna društva železničarska v škodo železničarjem. Vsi železničarji naj se združijo v eno močno društvo, kateremu bo mogoče potem doseči na gospodarskem in političnem polju to, po čemur stremé. Odklonila se je uvedba podpor v društvu, čeprav sta jo zagovarjala zastopnik osrednjega odbora strokovnih društev in poročevalec. Železničarjem baje zadošča pravovarstvena podpora. O časopisju se je sklenilo, da naj se preuredi list „Der Eisenbahner“ tako, da bude zares glasilo vseh železničarjev. Razpravljalo se je tudi o zakoniti uravnavi službenega razmerja železničarjev na podlagi zakonskega načrta, katerega je shod znatno popolnil.

Shod strokovnih društev v Trstu. 15. novembra so se vsa večja tržaška društva prvič skupno posvetovala. Tržaška strokovna društva štejejo sedaj 6985 členov. Sklenilo se je, da tržaška društva pripoznajo zveze in da pristopijo osrednjemu odboru na Dunaju v zmislu sklepov zadnjega zborovanja avstrijskih strokovnih društev. Osrednji odbor pa ima osnovati v Trstu tajništvo in ga vzdrževati.

Trade Unions. Do nedavne dobe se je splošno mislilo, da angleški strokovno organizirani delavci sovražijo socializem, kajti njemu se je godilo bolje nego evropskim delavcem; toda to se je izpremenilo. Zborovanje strokovnih društev angleških v Birminghamu še ni hotelo ničesar vedeti o socializmu, toda ono v Bristolu 1898. l. je pa že izvolilo za svojega predsednika socialista I. O' Gradyja, ki je v svojem znamenitem govoru poudarjal zlasti to, da je velika stavka angleških strojevodij jasno dokazala in poučila vse, da ni le potem tradeunionizma doseči skrajšanje delavnega časa in emancipacije proletariata, ampak da je tudi potreba, če se hoče to doseči, političnega delovanja in združitve s kooperativnimi društvi. In to zborovanje je odklonilo resolucijo o vpeljavi obrambene colnine za domače izdelke ter vzprejelo predlog o pripustitvi organizacije navadnih delavcev, te najbolj zatirane in izkoriščane mase angleškega delavca, na vsakoletne zbere tradeunionije! Dalje je bil vzprejet dodatek o podružabljenju izdelovalnih sredstev in podpiranju socialističnih strank z velikim navdušenjem z znatno večino zastopanih glasov (708.000 proti 410.000 glasov). Predlog, da naj pospešujejo zahteve trades unionij takozvani parlamentni odbori tudi na polju politične agitacije in pritiska na poslance, je bil vzprejet z malo večino (467.000 proti 437.000 glasov.) Najvažnejša točka na tem zborovanju je bila: stališče h kooperativnemu gibanju. Gray, manchesterski delegat kooperativne zaveze, je govoril o važnosti konsumnih in izdelovalnih zadrug v delavskem gibanju. Pravil je, da štejejo trades unionisti le tretjinoveč členov nego kooperativne zadruge, ki prav izdatno podpirajo mezdana delavska gibanja. V vseh delavnicah in prodajalnah konsumnih zadrug se širi trades unionizem, mezda in delavni čas se strogo vrši v zmislu trades unionizma i. t. d. In kongres je priporočal delavcem pristop h kooperativnim zadrugam. — To je bil početek obrata na boljše. Ali angleški trades unionizem so začeli napadati kapitalisti. Na kongresu 1901. l. se je vršila debata o dveh odlokih sodnega odbora zbornice lordov v zadevah stavk. Po teh dekretih, ki imajo na Angleškem skoraj veljavo zakonov, je strokovna organizacija odgovorna za delovanje svojih uradnikov, in ako ukrene kaj ali sama ali pa njeni uslužbenci pregovore delodajalec, naj dovolijo delavcem boljše pogoje, je pravno dolžna povrniti delodajalec škodo, ki izvira iz tega. Posledice tega dekreta so se kmalu pojavile. Družba železnice Tuffske doline je tožila društvo železničnih uslužbencev za povračilo škode v znesku 520.000 K, katero ji je povzročila stavka. Isto je naredilo tudi društvo tkaninskih podjetnikov v Lankoshiru nasproti organizaciji tkalcev v Blackburnu. Do tega časa je pa med pravniki sploh veljalo mnenje, da strokovne organizacije niso niti na temelju svojega kooperativnega značaja, niti na temelju svojega zapisanega premoženja tožne. Lordi so pa kot najvišja sodna oblast proglasili, da so tožne, ako tudi nimajo nobenih pravic, kakršna pripadajo tožnim korporacijam. — Taka odločila in pa razsodbe so razgrele tudi sicer zelo mirno kri angleškega trades unionista. Vendar pa se je kongres 1901. l. izvršil z ozirom na vse to prav hladno in vzprejel tako brezkrvne resolucije, da je publicist B. Harrison imenoval ta kongres: konec trades unionizma. V septemberski številki revue „Positivist Review“ pa pravi: „V dobi, ko se udeležujejo angleški delavci z največjim navdušenjem demonstracij primel lige (ene konservativne stranke) in se vpregajo v voz generalu Baden-Powellu in lordu Millnerju, so jim vzeti razni življenjski pogoji, za katere se je prejšnji rod hrabro bojeval in jih smatral kot za vedno pridobljene. Take razsodbe bi ne bile mogoče v l. 1870.—1890. Sedanje pokolenje trades unionistov stoji pravno in duševno

globoko pod nivóom onih mož iz let 1860.—1870.“ Ali politične akcije s strani delavstva so se vendar že udomačile. Na letošnjem kongresu pa je bila z ozirom na dejstvo, da strokovne organizacije same ob sebi ne zadoščajo proti organiziranemu pritisku kapitalistov, vzprejeta resolucija, ki popolnoma soglaša s tem, da so nekatere stroke poslale svoje zastopnike v parlament, in vzpodbuja obenemu delavske organizacije, naj pri prihodnjih volitvah postopajo enotno. Ločitev od meščanskih strank s tem še ni bila storjena, ali ta resolucija jo more izzvati. Govori so bili letos zelo ostri in socialistični. Kongres je obsodil južnoafriško vojno in soglašal, da je proti trustom edino sredstvo podružabljenje velikih, monopoliziranih, industrijskih strok, česar na prejšnjih kongresih ni niti smelo biti na dnevnem redu, da bi se o tem govorilo. Londonski tisk, ki je preje zmeraj hvalil sklepe kongresov, je bil letos prav zelo vznemirjen, kajti v letošnjih sklepih je videl, da izgrinjajo lepi časi politično-buržoazijske nadvlade nad delavci. —ak—

(Najvišje dvorno sodišče v Londonu je resnično razsodilo 20. decembra, da ima Railway Servants Union plačati Taff-Vale železniški družbi odškodnino za škodo, vsled štrajka uslužbencev te železnice v mesecu avgustu leta 1900. Visokost odškodnine pa sedaj določi šele sodnik. Društvo ima tudi plačati tožne stroške, ki znašajo okoli 150.000 K. Društvo bo tej razsodbi ugovarjalo, toda skoraj gotovo ta ugovor ne bo imel povoljnega uspeha. Na ta način hočejo vladajoči popolnoma paralizirati društva. Če se jim bo to posrečilo? Skoraj gotovo je, da bodo ravno nasprotno dosegli. S takim ravnanjem prisilijo delavce, ki so se doslej brigali samo za stanovske stvari, poseči na politično polje, kjer si bodo angleški Trade Unions vedeli priboriti vpliv. Potem bodo branili v parlamentu interese angleškega delavstva. — Dostavek uredništva.)



Med knjigami in revijami.

Družba sv. Mohorja je razposlala svoje publikacije za l. 1902. Slovenski listi so nastavili zopet pohvalne trobente, zapeli o eminentni važnosti družbe za naš narod; bahato so kazali na ogromno število udov in sklepali iz tega o zavednosti ljudstva i. t. d. Priznavam zasluge, kar je zasluženih; ne tajim, da je družba opravičila svoj obstanek s petdesetletnim delovanjem. Nikakor pa ne morem z ošabno prešernostjo kazati na število udov, ker je isto narastlo več ali manj slučajno; par let naj ne bo tistih obskurnih molitvenikov na programu — oj, kje bo oni številkarski ponos! Takoj bi se tudi izpričala proslavljena zavednost slovenskih širših slojev... Itak je Mohorjeva družba eden najširših in najtemnejših plaščev, s katerim zagrinjamo slovensko mizerijo. Vendar, hvala Bogu! vsa ta odeja ne pomaga, ker je vkljub ogromnosti nedostaje. Če jo potegneš črez glavo, nimaš je v vznožju, in če je imaš tu dosti, manjka je pri vzglavju. Mizerija se ne dá zakriti ni pri glavi, niti nižje — tam doli. To je še dobro; vsaj ne moremo preveč mirno zaspati...

Ne pomaga kdovekaj, če je število še tako velikansko, ako se isto nasiča s tako slabo prebavljivo tvarino kakor letos. Povesti so oslastne, nasilno zveržene, često lokalizirane, slučajne, abstraktne. Pesmi — sploh poezije iščeš brezuspešno

po vseh knjigah. Stritar je star, silno star, dasi bi se rad pomladil, in zato piše za mladino. Zgodbe sv. pisma stare zaveze so završene. Pravzaprav je to le razlaga — brez razlage se zavednemu slovenskemu ljudstvu ne spusti nič v roke. Kaj bi se pa tudi zgodilo, če bi si zavedno ljudstvo samo razlagalo, mislilo!...

Prospekt za prihodnje leto je še bolj dolgočasen nego letošnji. *Ud.*



Multatuli:

Sokrat.

Sokrat je bil napuhjen, prevzetan bedak, in Atenci so storili čisto prav, ko so ga obsodili. Samo mislim, da je bila njegova kazen premajhna. Umreti! Saj to mora vsak, celo tisti, ki ni storil nič dobrega. Mislim, da je jako nepravilno, da se človeka, ki se je posvetil občemu blagru, kaznuje z onim, čemur se naposled mora podvreči tudi najneznatnejši človek, ki se je kdaj narodil na tem svetu. Atenci so se pre naglili, prav kakor svoj čas tudi židje.

Kajti Sokrat! Čujte samo, kaj sem našel o njem napisanega pri Plutarhu: „V Atenah je bila navada, da so se obtoženci z umetniško spretnostjo zagovarjali pred sodiščem in so s solzami in rote-njem izkušali ganiti sodnikom srea. Sokrat je pa mislil, da ni za njega dostojno, če se posluži takih nedostojnih sredstev...“

Pa saj sem Vam že rekel, da je bil Sokrat bedak.

„V svojem preprostem zagovoru se je skliceval na delovanje svojega življenja.“

Zopet jako neumno. Ta človek je bržkone mislil, da se bo uvaževalo ono, kar je storil. Pa za to ni šlo, o Sokrate! Treba je bilo, da si rekel: *Liberalec* sem... ali *konservativec*, kakor je že pihal veter, — treba je bilo, da si govoril kaj o svojih principih in dogmah — vse tako, kakor je že okoliščina zahtevala — vidiš, v tem si delal napak! Plutarh je v resnici prav rekel, da je bil tvoj zagovor preprost, saj je tudi bil, da, prav omejeno preprost.

Dobro, on se je torej skliceval na svoje dolovanje.

Pa: „Ta zagovor ni bil povšeči njegovim sodnikom, in obsodili so ga na smrt.“

In nič več? Prokleta slabost teh Atencev, ki, kakor da niso imeli pojma o krščanskih mučilih! Kako priprosti so bili ti pogani!

„Po atenski navadi je moral obtoženeec sam izjaviti, kakšno kazen, misli, da je zaslužil. In Sokrat, vprašan, izjavi: češ, on je zaslužil, da ga tako kakor zmagovalca v olimpijskih igrah vzdržujejo na državne stroške, dokler živi.“

No, ali nisem trdil prav, ko sem rekel, da je ta Sokrat bil bedak? Niti sence krščanske ponižnosti! No da, seveda:

„S tem odgovorom je še bolj razljutil svoje nasprotnike...“ To verjamem! Saj to res presega že vse meje, da si človek, ki ga kar tako brez vseh ovinkov nameravajo obsoditi, prevzetno prisvaja pravico na nagrado. Sodniki so nedvomno imeli prav, da so se ujezili vsled tega odgovora, in:

„Mnogi izmed onih, ki so najprej glasovali proti smrtni kazni, so sedaj glasovali za njo. In obsodili so ga.“

Tako Plutarh.

Ta suhoparni biograf nima niti ene pohvalne besedice za užajljene sodnike. Mislim, da je bil Plutarh gotovo liberalce, sodniki pa konservativci, ali pa narobe.

Na Grškem ni nihče hvalil koga drugega, ki je pripadal nasprotni stranki.



Listnica uredništva in upravnništva.

Vsem prijateljem: „Srečno novo leto!“



Internacionalna korespondenčna asociacija.

Dopisovalna, po vsem svetu razširjena družba v zabavo za nabiralce, jezikoslovce, pisatelje, trgovce, častnike, uradnike, nabiralce pismenih znamk, skratka za vsakogar, ki si želi duševnega občevanja in zunanjih zvez. — Letnina 10 K 80 h. —

Prospekte in številke na ogled določje rade volje

„Icaea“, Dunaj I., Kärntnerstrasse 31.